

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΗ' (ΕΣΑΜΗΝΟ Α')

Σάββατο Ἀθήνα, 17 Ἀπριλίου 1921

ΑΡΙΘ. 732 (ΦΥΛ. 16)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΓΕΝΣ—ΠΕΤΕΡ—ΓΙΑΚΟΦΕΝ : Ἡ πανούκλα στὸ Μπέργαμο. (Μετάφρ. Γ. Καμπύση).

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ (Δούρας) : Νέα τραγούδια.

ΨΥΧΑΡΗΣ : «Τὶ δὺς τριαντάφυλλα τοῦ Χάμου» (συνέχεια).

Ο ΝΟΥΜΑΣ : Φαινόμενα καὶ πράγματα.

ΣΜΗΝΗ ΤΣΟΥΗ : Σὲ Σένα.

Μ. ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ : Ὁ Μπετόβεν καὶ ἡ συμφωνία (τέλος).

ΒΛΑΞ. ΠΑΛΛΗΣ : Μπροντσός (συνέχεια).

Α. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ : Ἀνάσταση.

ΑΠΟ ΒΛΟΜΑΔΑ ΣΕ ΒΛΟΜΑΔΑ : Σένη φιλολογία.
—Τὶ γράφουν οἱ ἄλλοι.—Νέα βιβλία.—Χωρὶς γραμματέσημο.

ΓΕΝΣ—ΠΕΤΕΡ—ΓΙΑΚΟΦΕΝ

Η ΠΑΝΟΥΚΛΑ ΣΤΟ ΜΠΕΡΓΑΜΟ (*)

Ἐκεῖ εἶταν τὸ παλὸ Μπέργαμο, ἀπάνω στὴν κορφὴ ἐνὸς χαμηλοῦ βουνοῦ, περιφραγμένο μὲ τοίχους καὶ πόρτες· καὶ κεῖ εἶταν τὸ νέο Μπέργαμο, στὰ ριζοβούνια, ἀνοικτὸ σ' ὅλους τοὺς ἀνέμους.

Μία μέρα κώτου, στὴ νύκτ' ἀπὸ πᾶν, ξέσπασε ἡ πανούκλα καὶ τὴν ἄδραξε τρομαχτικά. Πέθαναν ἕνα σωρὸ ἄνθρωποι καὶ οἱ ἄλλοι κοίταζαν νὰ σωθοῦν, ὅπου καὶ ὅπου, στὴν πεδιάδα. Κ' οἱ κάτοικοι τῆς παλιᾶς πόλης, ἔκψαν τὴν ἄλλη, τὴν ἀφιμένη, γιὰ νὰ καθαρίσουν τὸν ἀέρα, μὰ δὲν τοὺς ὠφέλησε καθόλου, καὶ σ' αὐτοὺς ἄρχισε τὸ θανατικὸ, στὴν ἀρχὴ ἕνας τὴν ἡμέρα, ἔπειτα πέντε, ὕστερα δέκα, καὶ ὅταν παραδινάμωσε τὸ κακὸ, ἀκόμα πολὺ περισσότεροι.

Κ' οἱ κακόμοιροι δὲν μπορούσαν νὰ σωθοῦν πονθενά, ὅπως ἐσώθηκαν οἱ ἄλλοι τῆς νέας πόλης.

Μερικοὶ τὸ δοκίμασαν, ἀλλὰ ἡ ζωὴ τους εἶταν σὰν καταδικασμένοι ζῶντες, μὲ κρυφῶνες στὶς χαράδρες καὶ στὶς γράνες, στὰ δάση καὶ στὶς πράσινες πεδιάδες. Ἐπειτα οἱ χωρικοί, σὰν οἱ πρῶτοι πρόσφυγες τοὺς ἔφεραν τὴν πανούκλα καὶ στὸ μετόχι τους, κάθε ξένη ψυχὴ ποὺ συναντοῦσαν τὴν πετροβολοῦσαν καὶ τὴν ἀπόδιωχναν ἀπὸ τὰ σύνορά τους, ἢ τὴ χτυποῦσαν ἀδιάκριτα καὶ ἀλύπητα. σὰ βοιωτόσκυλο, μὲ τὴ λογικὴ τερρὴ ἀιμνα, ὅπως νόμιζαν.

Κ' οἱ κάτοικοι τοῦ παλαιοῦ Μπέργαμου ἔπρεπε νὰ μείνουν ὅπου βρίσκονταν καὶ μέρα μὲ τὴ μέρα τὸ κακὸ ἐθέρεινε, καὶ μέρα μὲ τὴ μέρα ἡ φρικτότατη ἀρρώστεια τοὺς ἄδραχνε ἀχόρταγα, ἀπληστότερα. Ὁ τρόμος ἔφτασε σὲ τρέλλα, καὶ ὅ,τι εἶταν σὲ τάξη καὶ ρυθμὸ, εἶταν τὸ καταβρόγχισμα τῆς γῆς.

Ἀμέσως στὴν ἀρχή, μὲ τὸ ξέσπασμα τῆς πανούκλας, ἐνώθηκαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀγκαλιάστηκαν, καὶ ἐπρόσεχαν νὰ θάβουνται τὰ κοιμώμενα θάβειά καὶ μὲ τάξη, καὶ κάθε μέρα φρόντιζαν ν' ἀνάβουν μεγάλες φουνταριές στὶς πλατείες καὶ στὶς ἀγορές, γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ ὕμνινός κατὰ νὰ περνᾷ μέσα στὰ σο-

κάκια. Μοίρασαν στοὺς φτωχοὺς ξύδι καὶ κέδρους· μὰ ἀπάνου ἀπ' ὅλα οἱ ἄνθρωποι, πρῶτ' καὶ βράδι, μαζεύνονταν στὶς ἐκκλησίες, μόνοι καὶ σὲ λιτανεῖες, κάθε μέρα παρακαλοῦσαν τὸ Θεό, καὶ καθεβράδι μὲ τὸ Ἡλιόγευμα, οἱ καμπάνες ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν, ἀπὸ τὰ ἑκατό τους τὰ δονοῦμενα λαρυγγία, γιὰ προσευχὴ ἔκκλινον. Καὶ διατάχτηκαν νηστεῖες, καὶ πᾶσα μέρα τάγια τῶν ἁγίων τὰ ἔβγαζαν ἀπὸ τὴν ἁγία τραπέζα.

Τέλος, μὰ μέρα, σὰ νὰ μὴν εἴξεραν πιά τί ἄλλο ἔπρεπε νὰ κάνουν, ἀνακήρυξαν μὲ τυμπανοκρουσίες καὶ σαλπίσματα ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ δημαρχείου τὴν Παναγία Παρθένα Ποντέστα(*) ἢ δῆμαρχο τοῦ χωριοῦ τους, καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Μὰ τίποτις, τίποτις δὲν τοὺς ἐβοήθησε.

Καὶ ὅταν ὁ λαὸς κατὰλαβε καὶ λίγο λίγο πίστεψε δυνατά, πὼς ὁ Θεὸς εἴτε δὲν ἤθελε εἴτε δὲν μπορούσε νὰν τοὺς βοηθήσει, δὲν κάθονταν μόνο μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια καὶ ἔλεγαν, τώρα ἂς ἔρθῃ ὅ,τι θέλει· ὅχι, εἶταν, σὰν ἡ ἁμαρτία νὰ ἔγινε ἀπὸ μιά μυστικὴν ἀρρώστεια, ποὺ ἐμπήκε στὴν κακία, τὴν ὁλοφάνερη, τὴν λυσσασμένη Πανούκλα, ποὺ προσπαθοῦσε χέρι μὲ χέρι μὲ τὴν ἐπιδημία τοῦ σώματος νὰ καταστρέφει τὴν ψυχὴ, ὅπως ἐκείνη κατὰστρεφε τὸ σῶμα. Τόσο ἄπιστες εἶταν οἱ πράξεις τους, τόσο τερατώδης ἡ διαφθορὰ τους. Ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶταν γεμάτη ἀπὸ βλαστήμιες καὶ ἀθετεῖς, ἀπὸ τὰν αστενάγματα τοῦ παραλημένου καὶ ἀπὸ τοὺς ὀδυρμοὺς τοῦ μπεκρῆ καὶ ἡ ἀγριότατη νύχτα δὲν ἔκρυβε πιά ἀσέλγεια, ὅπως οἱ μέρες τοὺς ἔκρυβαν.

— Σήμερα θέλουμε νὰ φάμε, γιὰ τὴν ταχέα πρόπει νὰ πεθάνουμε!

Εἶταν σὰν νὰ ἔγραφαν νότες γι' αὐτὸ, ποὺ ἐπαίχτηκαν μὲ λογίων λογίων σύνεργα, σ' ἕνα ἀτέλειωτο κοντσέρτο τοῦ Ἀδῆ. Ναί, ἂν δὲν εἶταν ἀνακαλημμένες ὅλες οἱ ἁμαρτίες, θὰ ἀντακούονταν τώρα, γιὰτὶ δὲν εἶταν πιά τίποτες, ποὺ νὰ μὴν ἔδωκαν στὴν ἀποδοκιμασίαν τους.

Οἱ ἀφύσικες κακίαι ἀνθοῦσαν ἀνάμεσά τους, καὶ οἱ σπάνιες ἀκόμα ἐκείνες ἀμαρτίες, ὅπως ἡ νεκρομαντεία, ἡ μαγεία, ὁ ἐξορκισμὸς τοῦ διαβόλου τοὺς εἶταν

(*) Τὸ ἱερόνυμο αὐτὸ δῆγμα τοῦ Γιάκοφεν, μεταφρασμένο ἀπὸ τὸ μακαρίτη Καμπύση, πρωτοδημοσιεύθηκε στὸ «Περιοδικὸ μας» τοῦ κ. Βόκου (1900, σελ. 311—318) καὶ ἀρξίζει νὰ διαβαστεῖ καὶ σήμερα καὶ νὰ διαβάξεται κάθε χρονιά, τέτια μεγάλη μέρα ποὺ ἡ ἀδερφοκτόνα Χριστιανοσύνη γιορτάζει ἀσύνειδα τὴν Ἀνάστασιν τοῦ μεγάλου κήρυκα τῆς παρθένιας Ἀγάπης καὶ Εὐαγγελίου.

(*) Ἑλληνικὴ λέξη ἀπὸ τὸ λατινικὸ Potestas, δύναμις, ἐξουσία. Χαρακτηρίζει τὸ δημαρχικὸ ἀξίωμα τῶν μικρῶν πόλεων στὴν Ἰταλία.

πέρα πολύ γνωστές· κ' εΐταν πολλοί που ἐπερίμεναν πιά τὴ σωτηρία τους, ἀπὸ τὴς δυνάμεως τῆς κόλασης, ἀφοῦ οἱ οὐράνιες δὲν τὸ μπορούσαν ἢ δὲν τὸ ᾔθελαν.

Κάθε εὐσπλαχνία μὲ ἀλληλοδογήθεια ἐχάθηκε ἀπὸ τὴς καρδιῆς τους· ὁ καθένας ἐσκέφτονταν τὸν ἑαυτοῦ μονάχα. Ἀπερνοῦσεν ὁ ἄρρωστος σὰν ὁ γενικός ὀχρὸς ὁλωνῶν, κι ἂν τύχαινε σὲ κανένα δυστυχισμένο νὰ καταπέσει στὸ δρόμο, ἐκνευρισμένος ἀπὸ τοὺς πρώτους ἱλιγγούς τοῦ πυρετοῦ τῆς πανούκλας, πνιθιναί, καμιά πόρτα δὲν τοῦ ἀνοιγε, μόνε τὸν ἀνάγκαζαν, μὲ τὰ κοντάρια καὶ μὲ τὰ πετροβολήματα, νὰ φεύγει μακριά, μακριά ἀπὸ τοὺς ὄγεις.

Καὶ μέρα μὲ τὴν ἡμέρα αὖξαινε ἡ πανούκλα· ὁ μαλοκαιρινὸς ἥλιος ἔκαιγε κάτω στὴν πόλη, καμιά σταλαγματιά βροχῆς δὲν ἔπεφτε, κανένα ἀγεράκι δὲν ταράσσονταν, καὶ τὰ κουφάρια πού σάπιζαν στὰ σπίτια, καὶ τὰ κουφάρια πού δὲν ἐθάφτηκαν ταχτικά, ἀνάδιδαν μιὰ βρώμα, πού ἔσμιγε μὲ τὴν κατακαυθεμένη ἀτμοσφαῖρα τῶν δρόμων, καὶ κοράκια καὶ καρακάζες, κοπαδιαστά - κοπαδιαστά, προσέλειναν σὲ σύγνερα, κ' εΐταν οἱ τοῖχοι κ' οἱ σκεπές κατάμυρες πάντα. Καὶ γύρο τριγύρο στὸ τεῖχος τῆς πόλης κάθονταν μοναχικά, παράξενα, μεγάλα, ἀτόξενα πουλιά, ἀπὸ μακριά, μὲ ρύγχη ἑτοιμα νὰρπάξουν, μὲ νύχια ἑτοιμα νὰ γαμψοθοῦν. Καὶ κάθονταν καὶ κοίταζαν κάτω ἐκεῖ, ἡσυχά ἡσυχά, λαίμαργα, σὰν νὰ κατερεοῦσαν νὰ μεταβληθεῖ ἡ δυστυχισμένη πόλη σ' ἕναν ἀπέραντο βόθρο ψοφημῶν.

Εΐταν ἴσα ἴσα ἔντεκα βδομάδες, πού ἡ πανούκλα ἔξεπασε, ὅταν οἱ φρουροὶ κι ἄλλοι ἄνθρωποι πού θρίσκονταν σὲ ψηλές μεριές, εἶδαν μιὰ παράξενη πομπὴ ἀπὸ τὴν πεδιάδα στὰ σκοκάνια τῆς νέας πόλης, ἀνάμεσα στὰ μαυροκαπνισμένα λιθάρια καὶ στοὺς κατάμυρους σωρούς τῆς στάχτης, νὰ ξαναγυρίσει. Ἐνα πλῆθος ἄνθρωποι! βέβαια, ὡς 600 ἢ καὶ περισσότεροι, ἄντρες καὶ γυναῖκες, γέροι καὶ παιδιά, κ' εἶχαν μαζί τους μεγάλους μαύρους σταυρούς καὶ πλατεῖς παντιέρες ἀπὸ πάνω τους κόκκινες σὰν φωτιά καὶ σὰν αἷμα. Κ' ἔψαλλαν ἐνῶ προχωροῦσαν, κι ἀνέβαιναν στὴν ἡσυχί, στὴν πνιγερὴν ἀτμοσφαῖρα, τόνοι παραπονιάριοι, γιομάτοι ἀπελπισιά.

Τὰ ρούχα τους εΐταν σταχτερά, ἀσπριδερά, μαύρα, μὰ ὅλοι ἔφεραν ἕνα μαῦρο κόκκινο σημάδι στὰ στήθια. Ὅταν ἤρθαν κοντήτερα, ἐφάνηκε ἕνας σταυρός. Κ' ἔρχονται, ἔρχονται, ὅλο κοντήτερα. Παίρνουν τὸν ἀπότομο δρόμο, ἀπὸ μπροστὰ φραγμένο μὲ τοῖχο, πού ἴσα τραβάει στὴν ἀπάνου πόλη. Εΐταν ἕνας συρφετὸς μὲ ἄσπρα πρόσωπα· κρατοῦσαν μάλιστα στὰ χέρια, κι ἀπάνου στὴς κόκκινες παντιέρες παριστάνονταν μιὰ βροχὴ φωτιάς. Καὶ στὸ σπρωξίδι ἐκεῖνο ἐκραδαίνονταν οἱ μαῦροι σταυροὶ ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ στὴν ἄλλη.

Ἀπὸ τὸ στριμωγμένον ἐκεῖνο σωρὸ ἀνεβαίνει μιὰ δώχα ἀπὸ ἱδρωτά, ἀπὸ στάχτη, ἀπὸ σκόνη τῶν δρόμων καὶ ἀπὸ παλιὸ λιθάνι. Δὲν ψαλίνουν πιά, δὲ μιλοῦν πιά, — τίποτες ἄλλο ἀπὸ τὸν περπατήσιο τὸν πυκνὸ θόρυβο τῶν γυνῶν τους ποδιῶν.

Σκοτειδιάζει τὰ πρόσωπα ἡ πύλη τοῦ τεῖχους, μὰ μὲ φωτοφοβισμένες θωριές καὶ μισοκλεισμένα βλέφαρα ἔρχονται πάλε στὸ φῶς, ἅμα τὴ διαδοῦν.

Ξαναρχίζει τὸ ψάλλισμο τότες. Ἐνα ἐλῆσόν με ὁ Θεός. Σφιγγουν τὴς μαστιγες γερότερα καὶ φωνάζουν δυνατὰτερα, σὰν νὰ τραγουδοῦσαν πολεμικὸ τραγούδι. Φαίνονται σὰν νὰ ἔρχονται ἀπὸ μιὰ πόλη, πού ἡ πεί-

να τὴν κατακυριεύει, τὰ μάγουλά τους εἶναι θαδουλωμένα, τὰ κόκκαλά τους ἐπετάγονταν, τὰ χεῖλια τους δὲν ἔχουν διόλου αἷμα, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τους ἔχουν καταμέλανους γύρους.

Ἀπὸ τὸ Μπέργαμο ἐμαζεύτηκαν καὶ τοὺς κοιτάζουν μὲ ταραχὴ κ' ἐκπλήξη. Στέκονται ἀπέναντι αὐτῶν τῶν ὠχρῶν κόκκινα, σπαθισμένα πρόσωπα. Ἀδρανεῖς, ἀπὸ ἀκολασίες κατακουρασμένες ματιές, πέφτουν μπρὸς στὰ ὀξέα αὐτὰ τὰ σπιθαροδόλα μάτια. Βλαστήμιες κατὰ τοῦ Θεοῦ ἐμπαιχτικὲς μένουν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα ἀπέναντι σ' αὐτοὺς τοὺς ἕμνους.

Καὶ σὲ κάθε μάλιστα τους εἶναι κολλημένο αἷμα.

Ὁ λαὸς, ἀπέναντι αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, τῶν τόσο παράξενων εὐθύμισε κάπως.

Μὰ δὲ βάσταξε πολὺ κ' ἀπόβαλαν αὐτὴ τὴν ἐντύπωση. Μερικοὶ πάλε εἶχαν ἀναγνωρίσει μεταξὺ τῶν σταυροφόρων ἕναν μισοπάλαβο παπουτσοῦ ἀπὸ τὴν Μπρέσκια, κι ἀμέσως ἀλάερος ὁ κόσμος ἐκεῖνος ἐγέλασε μ' αὐτόν. Ὡστόσο εΐταν λοιπὸν κάτι καινούργιο, ἕνας περισπασμὸς στὸ καθεμερινό, καὶ ὅταν οἱ ξένοι ἀπὸ τὴ μητρόπολη ἐπερνοῦσαν, τοὺς ἐπῆραν ἀπὸ πίσω ὅπως θάκοιλοῦσαν θαιματοποιούς, ἢ μιὰν ἡμερωμένη ἀρχοῦδα.

Μὰ ὅταν ἐπῆγαν κ' ἐσκουντρήθηκαν, ἐπικραθήκαν· αἰσθάνονταν τὸν ἑαυτοῦ τόσο ἀνούσιο μπρὸς στὴν ἐπισιμότητα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ καταλάβαιναν πολὺ καλά, πὼς αὐτὸς ὁ παπουτσοῦς καὶ ὁ ράφτης προσῆρθαν γιὰ νὰ προσηλυτίσουν, γιὰ νὰ προσευκηθοῦν καὶ νὰ ποῦν κουβέντες, πού δὲν ᾔθελαν αὐτοὶ νὰν τὴς ἀκούσουν. Εΐταν δυὸ ἰσχυροὶ ἀσπρομάλληδες φιλόσοφοι, πού εἶχαν κάμει σύστημά τους τὴν ἀθεΐα. Ἐξερέθιζαν τὸ παροργισμένο πλῆθος τόσο λογικά ἀπὸ τὴν κακία τῆς καρδιάς τους, πού ἡ στάση τους, μὲ κάθε θῆμα πού πλησιάζουν στὴν ἐκκλησιά, ἐγίνονταν ἀπειλητικώτερη, οἱ ἐκρήξεις τοῦ θυμοῦ τους ἀγριότερες, καὶ λίγο ἔλειψε νὰ βάλουν χέρι σ' αὐτὲς τὴς ξένες μαστιγες. Μὰ κεῖ, μόλις ἐκατὸ θῆματα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, ἀνοιξεν ἕνα πανδοχεῖο τὴς πόρτες του, καὶ ξεπετάχτηκαν ἔξω ἕνας ἀλάερος σωρὸς μπεκρήδων, ὁ ἕνας στὸν ὅμο τάλλουνοῦ, καὶ μπῆκαν στὴν πρωτοπορεία τῆς λιτανείας καὶ τὴν ὀδηγοῦσαν ψάλλοντες καὶ μοναχίζοντας μὲ χλευαστικὲς κ' ἐμπαιχτικὲς χερονομίες, ἐκτὸς ἐνός, πού ἔχτυποῦσε μιὰ ρόδα στὰ χλοισμένα σκαλοπάτια τῆς σκάλας τῆς ἐκκλησίας. Ἐτσι ἐγελοῦσαν καὶ ἔτσι ἤρθαν ὅλοι μονιασμένοι στὸ ἱερὸ μέσα.

Εἶναι περιεργό, νὰ εἶναι πάλε ἐδῶ, νὰ περπατοῦν στὸν ψυχρὸ, στὸ μεγάλο χωρὸ, σ' αὐτὸ τὸν ἀγέρα, πού ἐμύριζε τόσον ὀξέα ἀπὸ τὴν πυκνὴ καπνιά τῶν ξεφτυλιῶν τῶν κεριῶν, — ἀπάνου ἀπ' αὐτὲς τὴς παλιές, τὴς κατακαυθεμένες πλάκες, πού τόσο συχνὰ ἡ σκέψη κατακουράστηκε γιὰ τὰ μισοσθησμένα τους κοσμήματα καὶ τὰ στιλπνὰ ἐπιγυράσματα. Κι ὅταν τώρα τὸ μάτι ἀφίνονταν νὰ ἐλκύεται, τόσο ἀπὸ περιέργεια, ὅσο κ' ἄθελαι, ἀναπαυτικά στὸ γαλήνιο μισόσκοτο, κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους, ἢ ἔπεφτε ἀπάνου στὴς μισοσθησμένες ποικιλίες τοῦ χρυσοῦ τοῦ σκοτισμένου καὶ τῶν καπνισμένων χρωμάτων, ἢ ἐκάνονταν στοὺς ἥσκους τῆς γωνίας, ἀνέβαινε μιὰ κάποια λαχτάρα, πού δὲν ἐκρατιόταν κάτω.

Ὡστόσο ἔσυραν αὐτοὶ ἀπὸ τὸ πανδοχεῖο τὴν δικαστασία τους ψηλά, στὸ ἅγιο θῆμα, κ' ἕνας μεγάλος δυνατὸς σφαγὴς μεταξὺ τους, ἕνα καλλιμάρι, ἔβγαλε μιὰν ἄσπρη ποδιά καὶ τὴν ἔδεσε στὸ λαμόνι του, σὰν νὰ

κρέμονταν ένας μαντύας άπάνου στα νώτα του και έκανε τάχα λειτουργία με άγρια, με τρελά, με παρολογότατα λόγια, γιομάτα άσέλγεια και θλαστήματα κατά του Θεού· κ' ένας γέρος κοντός, κοιλαράς, σβέλτος κ' ελαφρόποδος, άν και χοντρός, με πρόσωπο σάν κομένη κολοκύθα, — που ήταν καντηλανάφτης και βάσταγε το μπάσο στις μελωδίες που μπορούσε κανείς ν' ακούσει, γονάτιζε κ' έστρεφε στο βωμό τις πλάτες του, και χτυπούσε το κουδούνι σάν σέ φρενοκομείο και θρόνταγε με το θυματήρι μιά ρόδα τριγύρω του. Κ' οι άλλοι μεθησμένοι εκάθησαν στα σκαλοπάτια μακριά, κι ούρλιαζαν από γέλια και ξεροκατάπιναν απ' το μεθύσι.

Κι άλάκερη ή εκκλησιά γελοῦσε και κοροϊδευε με τους ξένους και τους προσκαλοῦσε, νά προσέξουν καλά, άν μπορούσαν νά φρονιμέψουν γι' αυτό που έκρατούσαν εδώ στο παλιό Μπέργαμο, τόν Κύριο τό Θεό τους. Έπειτα, δέν ήταν τό σπουδαίο, που ήθελαν κάπως τόν έξευτελισμό του Θεού, ενώ άλάλαζαν μ' αλήτη την ποιμήν, αλλά εύχαριστιώνταν γιατί έπρεπε στις καρδιές αυτών των εύσεβών κάθε θεική θλαστήματα νά είναι ένα κέντημα, ένα κεντρί.

Οι άγιοι, οι εύσεβεις, έμνησκαν στο νάρθηκα, στη μέση, κι άναστέναζαν από τό βάσανο, άναβαν οι καρδιές τους από μίσος κι από δίψα έγδίκησης, ίκέτευαν με μάτια και χέρια στο Θεό σηκωμένα νά εκδικηθεί για όλον αυτό τόν εμπαιγμό, που προξενούν σ' αυτόν εδώ στον ίδιο του τόν οίκο· ήθελαν εύχάριστα μαζί μ' αυτούς τους θρασείς νά χαντακωνόνταν, άν εκείνος μόνον εύδοκούσε νά δείξει τη δύναμή του· με ήδονή θά ήθελαν νά λιανιστούν κάτω από τό πόδι του, άν μόνον εύδοκούσε νά θριαμβεύσει, και τρόμοι κι άπελπίες και μετάνοιες, που πολύ άργά έρχονταν, από όλα αυτά τά άθεα στόματα επιθυμούσαν νά ξεπεταχτούν. Και άνάγκρουν, έλέησόν με ό Θεός, που άντηγούσε σε κάθε ήχο σάν επίκληση εκείνης της βροχής θειαιού που κατάπεσε άπάνω στα Σόδομα, εκείνης της δύναμης που είχε ό Σαμφών, όταν άρπαξε και κατάρριψε τις κολώνες των Φιλισθαίων. Παρκακλούσαν με ψαλμούς και λόγια, απογύμνωναν τους ώμους τους και ίκέτευαν με τά μαστίγια τους. Έκει κοίτονταν σειρές σειρές γονατιστοί, ως τη ζώνη γυμνοί, και κραδαίνονταν οι τενωμένες βίτσες άπάνου από τους ματωμένους ώμους. Έχτυπούσαν άγρια και λυσσασμένα τόσο που τό αίμα κρέμονταν σε σταλαγματιές από τά νεύρα των μαστιγίων. Κάθε χτύπημα ήταν θυσία, προσφερόμενη στο Θεό. Άς μπορούσαν λοιπόν άκόμα νά χτυπούν άλλιώς, ως μπορούσαν εδώ μπρός στα μάτια του νά σκιστούν σ' εκατό ματωμένα κομμάτια! Αυτό τό σωμα, που τό αμαρτήσαν εναντίον των εντολών του, έπρεπε νά τιμωρηθεί, νά μαρτυρήσει, νά καταστραφεί, για νά μπορέσει νά ιδεί ό Θεός πώς τό μισούσαν, για νά μπορέσει νά ιδεί, πώς έγιναν σκηνία υπό την θέλησή του, τό πιο τιποτένιο που έτρωγε χόμα υπό την πέτραν του! Και χτυπήματα άπάνου σε χτυπήματα — ως που τά χέρια κατέπεφταν πιά ή ό σπασμός τους περιέστρεφε σε κόμπους. Έκει κοίτονταν σειρές σειρές, με τρελουστραφτερά μάτια, με άφρονς στο στόμα, με τό αίμα νά κυλάει κάτω, στα κρέατά τους!

Και κείνοι που κοίταζαν αυτά, αίστάνθηκαν ξάφνου την καρδιά τους νά χτυπάει, παρατηρούσαν πώς κοκκίνιζαν τά μάγουλά τους, και πώς εσφίγγονταν ή ά-

νασινή τους. Είταν, σάν κάτι παγωμένο, κάτω από τό δέρμα του κεφαλιού τους, νά απλώνονταν, τά γόνατά τους άδυνατίζαν. Αυτό λοιπόν τους άδραχνε· στο μυαλό τους ήταν ένα κάποιο μικρό σημείο τρέλας, που ένιωθε αυτή την τρέλα.

Αίστάνονται, όπως ό σκλάβος της δίαισης, της σκληρής θεότητας, στριμώνονται μονάχοι ως μπρός στα πόδια της, νά είναι οι δικόι της, όχι σε ήσυχην εισέδεια, όχι στην άπραξία ήσυχων προσευχών, αλλά λυσώντας, σ' ένα μεθύσι του αυτοέξευτελισμού, σε αίμα και οδυρμούς, κάτω από μαστιγες ύγρολάμπρες — ήταν ίκανοί νάν τό νιώσουν, αυτός ό ίδιος σφαγέας ήταν ήσυχος κ' οι χωρίς δόντια φιλόσοφοι κατέβαζαν τ' άσπρόμαλλα κεφάλια τους μπρός στα μιάτια που τους περιέβαλλαν.

Κ' ήταν ήσυχία άπόλυτη μέσα στην εκκλησιά, μονάχα ένα σιγό κυμάτισμα περνούσε από τό σωρό.

Τότες σηκώθηκεν ένας από τους ξένους, ένας νέος καλόγερος, και μίλησε. Είταν ώχρός σάν πανί, τά μαύρα του μάτια άναβαν σάν κάρβουνα που έμελλαν νά σήθουν, και τά κατσουφιασμένα, τά από τόν πόνο άποσκληρωμένα χαραχτηριστικά γύρω στο στόμα του, ήταν σάν νά ήταν κομμένα σε ξύλο μ' ένα μαχαίρι, κι όχι σάν τις ζαρούκλες του προσώπου.

Άπλωνε τά λιανά, τά άρρωστιάρινα χέρια ψηλά στον ούρανό για προσευχή, και τά μανιέτια του μαύρου ράσου του γλυστρουσαν κάτω από τ' άσπρα τά κατάλιγνα μπράτσα του.

Και μίλησε.

Γιά την κόλαση, μίλησε πώς είναι άτελεύτητη, όπως κι ό ούρανος είναι άτέλειωτος, για τό μοναδικό κόσμο των βασάνων που θά ύποφέρει καθένας κολασμένος, και θά τόν γιομίζει με τις κραυγές του. Έκει είναι θάλασσες από θειάφι, λειβάδια με σκορπιούς, φλόγες που περικυκλώνουν στον τό μαντύα γύρο, και ήσυχες σκληρές λαύρες που χώνονται σάν κοντάρι που περιστρέφεται σε μιά πληγή.

Κι άκουγαν τά λόγια του ήσυχ, χωρίς άναστροφή, γιατί μιλούσε σάν νά είχε δει, και ρωτούσαν ό ένας τόν άλλο :

— Μήπως είναι κανένας κολασμένος, που έρχεται ίσα από τά κατάβαστρα της κόλασης, για νά έχοιμε έναν άληθινό μάρτυρα ;

Κ' έπειτα κήρυττε πολύ ώρα τό νόμο και την ανστηρότητα του νόμου· πώς έπρεπε νά εκπληρωθεί κάθε ρητό, και πώς κάθε παράβαση που είχαν παραβεί, θάν τους καταλογίζονταν, και με τό δράμι άκόμα :

— Μά ό Χριστός για τις άμαρτίες μας πέθανε, τους λέγει, έμεις πιά δε στεκόμαστε υπόδικοι αυτού του νόμου. Μά εγώ σας λέγω πώς ή κόλαση δε θά έξοπατηθεί για κανένα από σας, και πώς έξω από τό σωμα σας, στον τροχό του μαρτυρίου της κόλασης, κανένα σιδερένιο δόντι δε θά σας άγγίξει. Χρίζετε σταυρό στο Γολγοθά, έλάτε, έλάτε! και δείτε το! Θά σας οδηγήσω στα πόδια του. Είναι μιά Παρσασκευή, όπως έχετε, που τόν έσπρωξαν έξω από μιά πόρτα τους και τό βαρύτατο τέλος ενός σταυρού του έβαλαν στους ώμους του και τόν διάταξαν νάν τό φέρει σ' έναν άφρορο λασπόβραχο, έξω από την πόλη, και πάγαιναν μαζί του πλήθος και στροβίλιζαν τη σκόνη με τά πόδια τους, τόσο, που είχαν σάν ένα κόκκινο σύγνεφο άπάνω τους. Και τού βγάλαν τά λιμάτια και τόν γύμνωσαν, όπως οι γραμματείς του νόμου διάταξαν

